

Értelmiségi karriertörténetek, kapcsolathálók, írócsoportosulások, szerk. Biró Annamária, Boka László, Nagyvárad–Budapest, Partium Kiadó, reciti, 2014, 348 l.

A Partiumi Keresztény Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszéke 2013 júliusában rendezte meg azon kutatási programjának első konferenciáját (*Értelmiségi karrierek, karrierminták, írócsoportosulások. Társadalomtörténeti és irodalmi reprezentációk*), amely során hosszú távon, két évenkénti tanácskozásokkal és azok tanulmányköteteivel a magyar értelmiségi lét, az értelmiségivé válás és az értelmiségi körök kérdéseire keresi a választ.

Összevetve a konferencia és a tanulmánykötet címét, láthatjuk, hogy kötetünk címe egy nagyon fontos elemmel, a 'kapcsolathálók' kifejezéssel bővült. Jelenlétét felerősíti a kötet borítóján látható illusztráció, egy random hálózat ábrája. Míg az értelmiségi tematikának – akár magyar nyelven is – hagyományosan könyvtárnyi szakirodalma van, a hálózattudományból származó terminus használata újdonságként hat az irodalomtudományban. Az elsősorban a természettudományokon belül vizsgált terület egy fiatalnak tekinthető és máris nagy interdiszciplináris érdeklődésre számot tartó tudományág, melynek alapküldései magyar nyelven is hozzáférhetőek: Csermely Péter, *A rejtett hálózatok ereje. Mi segíti a világ stabilitását?* Bp., Vince Kiadó, 2005; Barabási Albert-László, *Behálózva: A hálózatok új tudománya*, Bp., Helikon, 2011; a *Természet Világa* 2015/I. tematikus különszáma, s Barabási Albert-László, *A hálózatok tudománya*, Bp., Libri, 2016. Barabási nevéhez köthetőek a hálózattudomány alapkutatásai, Csermely pedig a biológia különböző, főként fehérjehálózatait vizsgálja. Kutatási eredményeik számos olyan egyezést mutatnak a világ különböző hálózatai között mind szerkezetükben, mind működési mechanizmusaikban, amelyekből arra következtethetünk, hogy a hálózatkutatás eredményeit bármely más tudományterületen is fel lehet használni, és ezáltal újszerű, eddig nem ismert részeredményeket kaphatunk. Például a kisvilágság, a skálafüggetlenség, az egymásbaágyazottság és a gyenge kapcsolatok stabilizáló funkciója egyaránt jellemző például a sejt-hálózatainkra, az internetre, a különböző társadalmon belüli csoportosulásokra, baráti kapcsolatokra, a világpiacra, az ökoszisztémára, közlekedési hálózatainkra, nyelvünkre, de még olyan területeken is felfedezhetők, mint a különböző irodalmi alkotások szerkezete.

Hazánkban a nyelv- és irodalomtudomány egyes területeinek hálózati szempontú vizsgálata 2009-től követhető nyomon: ekkor került megrendezésre a Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Alkalmazott Nyelvészeti Intézeti Tanszéke konferenciasorozatának első konferenciája *Hálózatok – Irányzatok, eszmék a mai magyar*

nyelvben, kultúrában, társadalomban címmel, amely elsősorban nyelvészeti megközelítésben vizsgálta a hálózatokat. Ehhez a konferenciasorozathoz tartozik az alábbi három tanulmánykötet, melynek tanulmányai jól bizonyítják a hálózatok társadalomtudományokban való felhasználhatóságát (*Hálózat kutatás. Hálózatok a társadalomban és a nyelvben*, szerk. Balaskó Mária, Balázs Géza, Kovács László, Tinta Könyvkiadó, Bp., 2010; *Hálózat kutatás. Interdiszciplináris megközelítések*, szerk. Balázs Géza, Kovács László, Szőke Viktória, INTER–MSZT–BOM–Eötvös, Bp., 2012; *Hálózat kutatás. Diszciplínák és metszéspontok*, szerk. Balázs Géza, Kovács László, Szőke Viktória, INTER–MSZT–BOM–SZTE JGYPK, Bp.–Szeged, 2013.). Bár a kötetek az irodalom területéről is tartalmazznak írásokat, az irodalomtudomány hálózati szempontú megközelítése még kísérleti szakaszában van. Nem születtek még meg az átfogó művek, nem szilárdult még meg a pontos terminológia. Az első eredmények egy-egy részterület hálózati szempontú vizsgálatát jelentik.

Az *Értelmiségi karriertörténetek*-kötet másik kulcsfogalma az értelmiségi. A kötet előszava az értelmiségi gyűjtőfogalmának minél tágabb használatát javasolja, azaz górcső alá vehetők mindazok, akiknek valamiféle szellemi tevékenység jelenti a megélhetésüket, illetve ezen szellemi tevékenység alapján szervezik társadalmi kapcsolataikat. Ez a legtágabb értelemben vett megközelítés lehetővé teszi a szigorúbb, az értelmiségi fogalmát jobban behatároló definíciók játékba hozását, mint például az értelmiségi mint kultúrateremtő, vagy az értelmiségi mint társadalmi csoport illetve közéleti szerep, vagy akár a kritikai értelmiség fogalma. Az értelmiségi fogalmának, és a különböző értelmiségi csoportok hálózatának vizsgálata bármely történelmi korban újabb terepet nyit az értelmiségről folytatott diskurzusok számára, és az irodalomtudományon túl fontos eredményekkel szolgál a művelődéstörténet vagy akár a szociológia területén is.

A huszonhat tanulmányt magában foglaló *Értelmiségi karriertörténetek* időrendben lineárisan halad a régi magyar irodalom témáitól kezdve a jelenkor kérdéseiig. A kötet címében szereplő három nagy tematikus egység, azaz az értelmiségi karrier, az értelmiségi kapcsolatháló és az írócsoportok nem egyenlő arányban szerepelnek a tanulmánykötetben, ami az eredeti konferencia-tematikának is betudható. Bár a tanulmánykötet szerkesztői nem tematikus szerkezetet választottak, az alábbiakban tekintsük át témakörök szerint a tanulmányokat!

Külön csoportot képeznek hat tanulmánnyal azok az írások, amelyek egyes értelmiségi pályák kiindulópontját, történetét, hanyatlását, jellegzetességeit, nehézségeit mutatják be különböző kutatási módszerek felhasználásával. A tanulmánykötet első írása, Kecskeméti Gábor tanulmánya (*Értelmiségi pályák a kora újkori Magyarországon: a tipikus és az egyéni*,

13–30.) arra mutat rá, hogy a kora újkori magyar peregrinus értelmiség Nyugat-Európában folytatott tanulmányainak helyszínei és az ott domináló szellemi áramlatok milyen tipikus karrierutakat eredményeztek. Számadatokkal igazolható mára, hogy mely egyetemeken hány magyar diák tanult, közülük sokak pályája nyomon követhető. A fennmaradt adatokból kibontakoznak a népszerű egyetemek, eszmék és a népszerű foglalkozások. Jól látható az is, hogy a piacképtelennek bizonyuló stúdiumok hogyan alakulnak, bővülnek, hogy versenyképesek tudjanak maradni. Például a klasszikus humanista filológia módszerei a bibliai exegézis nélkülözhetetlen alapjaivá alakulnak.

Demeter Júlia tanulmánya (*Magyar Pallas, akinek testvére a szegénység*, 119–136.) a 18. század végi magyarországi nem nemesek értelmiségi karrierlehetőségeit elemzi, forrásként korabeli iskoladrámákat felhasználva. A bemutatott korszakban még nem beszélhetünk az értelmiségről mint társadalmi csoportról, hanem annak előzményeit vizsgálhatjuk. A honoráciorok csoportjának kialakulását, azaz a nem nemesi származású, értelmiségi pályát választó személyeket sokban segítette II. József 1785-ös pátense. Azonban a paraszti származású értelmiségiek nem rendelkeztek a nemeseket megillető privilégiumokkal, és a 18–19. század fordulóján még csak nagyon kevésbé volt meg a társadalomban a kezdetleges értelmiségi foglalkozásokra a kereslet, így az iskoladrámák tanulsága szerint anyagi nehézségek és részbeni elszigetelődés volt az osztályrészük.

Margócsy István írása (*Passió és üdvtörténet*, 145–154.) egy készülő nagyobb terjedelmű tanulmány első változata, amely az írói szerep 19. századi megjelenési formáit mutatja be. Vízválasztó a század közepére megjelenő tömeges igény az irodalom iránt, melynek következtében megváltozott az írók egzisztenciális bizonytalansága. A nemzeti ideológia is segítségül hívta az irodalmat, amit nagyobb arányú könyvvásárlás, illetve az írók magasabb dotálása követett. Az irodalmi piac bővülésével jelentősen gyarapodott a népszerű írók vagyona és párhuzamosan társadalmi státuszuk. Ennek következtében a korábbi napszámos- vagy mártírszerep jelentős átalakuláson ment keresztül.

Gyáni Gábor Móríc Zsigmond *Életem regénye* című munkáját teszi vizsgálatá tárgyává (*Az alkotó értelmiség társadalmi forrásai*, 155–166.), rámutatva mindeközben arra, hogy a szociológia módszerei és fogalmai egy-egy értelmiségi társadalmi eredetének feltárásakor csak részleges eredményeket hozhatnak.

Szilágyi Zsófia (*A pályakezdés: mítosz vagy konstrukció? Változó feltételek, változó mintázatok a 20. századi magyar irodalomban*, 305–316.) egy nagyobb ívű kutatás részleteit adja közre. Középpontjában 20. századi magyar írók pályakezdésének vizsgálata áll: az a pályaszakasz, amely a (megkonstruált) írói életrajzokon belül sok esetben marginális szerepet

kap, illetve gyakran keveredik a fantázia és a legendák világának elemeivel. Részletes feltárásukkal nem csak az adott íróról való ismereteink gyarapodhatnak és módosulhatnak, hanem ahhoz a korszakhoz, melyben a pályakezdés végbement, és intézményrendszeréhez is értékes új adatokat kaphatunk.

Bányai Éva (*Irodalmi Alap – romániai magyar írók támogatása 1960–1989 között*, 329–336.) a Bukarestben 1949-től 1996-ig fennálló állami intézmény, a romániai írók állami dotálását végző Irodalmi Alap 1960 és 1989 közötti korszakának korabeli forrásokon alapuló bemutatására tesz kísérletet. Az Irodalmi Alap két munkatársához, Majtényi Erikhez és Szász Jánoshoz írott támogatást kérő levelek, melyek több esetben magukon viselik a későbbi nyilvános közlés lehetőségének a jeleit, rávilágítanak a hatalmi mecénatúra és az annak kiszolgáltató írók viszonyrendszerére. Az Irodalmi Alap iratainak egy része elveszett vagy lappang, illetve fennállásának, fenntartóinak pontos adatai kapcsán is mutatkoznak bizonytalanságok. Az itt közölt levelek alapján kapott eredmények egy átfogó kutatási projekt részeredményei.

A legnagyobb halmazt kilenc írással az egy-egy személyiség élete vagy életszakasza mint értelmiségi karriertörténet tematikájú tanulmányok alkotják. A kis híján négy évszázad egyes karriereseményeit felmutató tanulmányok mind társadalmi közegében, mind nyelvében, mind földrajzi elhelyezkedésében változatos és változó, módosuló karriereket illetve azok egy-egy szakaszát mutatják be. A tematika változatossága mellett a módszerek és megközelítési módok sokfélesége figyelemfelkeltő. Hevesi Andrea (*Újfalvi Imre: egy protestáns értelmiségi karrier a 16–17. század fordulóján*, 31–40.) a saját kutatási témája, azaz az unitárius énekeskönyvek felől közelít a hosszú ideig elhallgatott református egyházi író, Újlaki Imre karriertörténetéhez. Verók Attila (*Egy magyarországi értelmiségi európai tudományos karrierje a 18. században. Martin Schmeizel és a polihisztórizmus*, 55–70.) a 18. századi polihisztor, az erdélyi szász Martin Schmeizel Nyugat-Európában befutott értelmiségi karrierjét mutatja be pontokba szedve, párhuzamba állítva azokkal a lehetőségekkel, amelyek szülőföldjén álltak volna a rendelkezésére. Verók egy új terminus, a kulturális emigráció fogalmának bevezetésére és használatára tesz kísérletet, és meggyőzően bizonyítja az új fogalom létjogosultságát. Kalmár György kalandos élete és karrierjei sokféle megközelítési módot tesznek lehetővé. Hegedüs Béla (*Kalmár György élete mint mű*, 71–78.), Kalmár monográfiaírója Kalmár életének alapvető céljából, a világ lehető legalaposabb megismerésének a vágyából kiindulva mutatja be a korabeli és mai szemmel is extrém karriertörténetet, amely a jelenkori érdeklődésnek köszönhetően mindmáig tart.

Czibula Katalin Bessenyei György színházi élményeiről szóló tanulmányának (*Hangsúlyok és tévedések egy karrierépítő testőrtiszt megítélésében. Bessenyei György színházi élményeiről*, 105–118.) jelentőségét itt röviden három pontban foglalhatjuk össze: kijavít egy a szakirodalomban hagyományozódó tévedést, azaz a *Delfén* című költemény Marguerite Delphine-nek nem az Esterházy Fényes Miklós ünnepségén bemutatott *Páris ítélete* című előadását örökíti meg, – hiszen abban az időpontban Delphine már nem élt – hanem egy bécsi fellépés emléke. Ebből következőleg az egy nyomtatványban megjelentetett *Esterházi vigasságok* és a *Delfén* más írói szándékot tükröznek, mint ahogy eddig feltételezték. Valamint Czibula Katalin felhívja a figyelmet a barokk balett egy eddig szinte teljesen figyelmen kívül hagyott forrására, az úgynevezett *Varsói kézirat*ra, amelyet a Varsói Egyetemi Könyvtár őriz, és Jean-Georges Noverre balettmester, többek között a *Páris ítélete* rendezője, pályázati anyagát tartalmazza Szaniszló Ágost lengyel király udvari színpadmestere pozíciójára. A terjedelmében is jelentős anyag többek között tizenhét balettprogram, köztük a *Páris ítélete* részletes leírását, forgatókönyvét, partitúráit és jelmezterveit tartalmazza. Milbacher Róbert (*Petőfi „pályakezdése” mint probléma. Kísérlet egy elméleti keret fölvázolására*, 137–144.) olvasatában Petőfi Sándor rövid írói karrierje egy írói pályakezdés történetének is felfogható. A pályakezdő költő tapogatózásait tetten érhetjük az életmű műfaji, téma- és hangnembeli változatosságában.

Szajbély Mihály (*Csáth Géza [1887–1919]. Egy kudarcos értelmiségi karriertörténet kórrajza*, 231–240.) Csáth Géza karriertörténetét az író személyes identitása felől közelíti meg, illetve a funkcionálisan differenciált társadalom elmélete alapján (vö. Cornelia Bohn, Alois Hahn, *Selbstbeschreibung und Selbstthematisierung: Facetten der Identität in der modernen Gesellschaft = Identität und Moderne*, hrsg. Herbert Willems, Alois Hahn, Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag, 1999, 33–61.) kimutatja, hogy a modern kor embere a társadalmi alrendszerek differenciálódása következtében már csak nem is egy, hanem több identitással rendelkezik. A sikeres karrierépítés kulcsa a megfelelő identitás megfelelő szituációban való használata. A zene, az irodalom, a képzőművészet és az orvostudomány területén egyaránt tehetséget mutató Csáth az identitások zavarmentes egymásmellettségét nem tudta megteremteni az életében, ez vezetett végül karrierjének és kapcsolatainak hanyatlásához és személyes tragédiájához.

Balogh Andrea tanulmánya (*Többszörösen kisebbségi. Karácsony Benő és Mózes Teréz karrierépítési stratégiáiról*, 241–256.) két karriertörténetet mutat be, amelyeknek kapcsolódási pontja a többszörösen kisebbségi lét. Karácsony Benő író és Mózes Teréz történész-muzeológus, mindketten zsidó származású erdélyi magyarok. Életstratégiájuk, és

ennek köszönhetően karriertörténetük mégis nagymértékben különbözik. Vallasek Júlia (*Balra át! Jékely Zoltán a Világosság „kultúrpolitikusa”*, 295–304.) Jékely Zoltán pályájának 1944 decembere és 1946 szeptembere közötti szakaszát vizsgálja. Jékely a második bécsi döntés után költözik vissza Budapestről Kolozsvárra. Kolozsvári éveinek utolsó szakasza újságírói pályája a Balogh Edgár szerkesztette kolozsvári *Világosság* című baloldali napilapnál, melynek művelődési rovatát vezette. Az újságban megjelent cikkei, kritikái, könyvismertetői valamint családi levelei adják a tanulmány forrásait, amelyek magyarázatot adnak Jékely alkalmazkodására, írói munkásságának háttérbe szorulására majd visszatérésére Magyarországra. Szénási Zoltán (*Magános repülő. Vasadi Péter pályakezdéséről – a katolikus költő mint értelmiségi szereplehetőség összefüggésében*, 317–328.) a magát laikus keresztény értelmiséginek valló Vasadi Péter, az *Új ember* és a *Vigília* munkatársa költői pályakezdésének körülményeit kutatja, felvázolja és cáfolja a kései pályakezdés buktatóit: a dilettantizmus, illetve a keresztény gondolkör és a második világháború-élmény miatt a Pilinszky-epigonizmus vádját. Vasadi költészetére erősen jellemző az ó- és újszövetségi utalásrendszer, melynek megértése előfeltételezi az olvasó bibliai alapismereteit. Hermeneutikájára jellemző, hogy a Szentírás betű szerinti értelmezése helyett a saját interpretációjára hagyatkozik.

A kötetben arányaiban kisebb részben vannak jelen, annál inkább megkerülhetetlenek azok a tanulmányok, melyeknek fő témája az író- illetve művészcsoportok. Debreczeni Attila tanulmánya (*Kazinczy, az alkalmi költő*, 97–104.) Kazinczy költészetének bonyolult utalásrendszeréből kiindulva azt bizonyítja, hogy a szabadkőművesség társadalomképének hármas egysége, azaz a megvilágosodottak, a megvilágosíthatók és a világosság befogadására eleve képtelenek, Kazinczy alkalmi költeményeiben is tükröződik. A szinte csak kommentárokkal értelmezhető művei olyan hálózati csomópontokként is értelmezhetőek, amelyek köré a szűk befogadóréteg alkalmi csoportjai szerveződnek. Boka László (*A Holnap „kültagjai” és a karrier*, 175–200.) a Holnap költőcsoport tágabb környezetét és a csoport közös karrierjét vizsgálja részletes, előzetes kutatásokon (vö. Boka László – Péter I. Zoltán, *A Holnap rövid kronológiája*, Váradi, 2008/7., 26–29.) alapuló írásában. A számos forrást elemző, adatgazdag írás a korabeli sajtó tükrében mutatja be a Holnap antológiához fűződő eseményeket. A hadászatból származó metaforákat sem nélkülöző szöveg már hangulatával is jól érzékelteti azokat az ellentéteket, melyek a modern irodalmat képviselő Holnap Irodalmi Társaság és a hivatalos irodalom képviselői között feszültek, és amelyek mentén a nagyváradi írócsoportosulást mozgó csoportmechanizmusok működtek.

K. Horváth Zsolt tanulmánya (*Kulturális vonzások és baloldali választások. A Munka-kör és a társadalmi tér kettős fogalma*, 1928–1932, 257–270.) az „elsődleges kontextus” fogalmából és Bourdieu habitus-elméletéből kiindulva a Kassák Lajos körül szerveződő avantgárd csoport, a Munka-kör társadalmi beágyazottságába enged bepillantást. A tanulmány külön érdeme interdiszciplinaritásra való törekvése: K. Horváth kutatásaihoz felhasználja a szociológia, a történettudomány, a mikrotörténet és a csoportpszichológia eredményeit. Balázs Imre József (*Az Európai Iskola művészcsoport értelmiségi modelljei és kapcsolathálózata*, 271–284.) az Európai Iskola elnevezésű, 1945 és 1948 között működő szürrealista beállítottságú művészeti csoport megalakulásának körülményeit, működését, alapelveit, kapcsolathálóit és megszűnését követi nyomon az alapító tagok szereplehetőségeinek bemutatásával együtt – például Mezei Árpád autodidakta értelmiségi szerepe a hivatalos iskolarendszertől kirekesztve fejlődik ki. A tanulmány végső kérdésfelvetése, hogy a kommunizmus és a szocializmus korszakában létezhetett-e a hivatalos kultúrával párhuzamosan egy attól független kulturális kisvilág.

A szorosan vett hálózattudományok témaköréhez kapcsolható munkák közös jellemzője interdiszciplináris tájékozottságuk. Bíró Annamária (*Hatvany Lajos berlini kapcsolatai*, 201–212.) a történeti hálózat kutatás német nyelvű szakirodalmából kiindulva, s annak terminológiáját használva Hatvany Lajos kevésbé feltárt berlini éveinek és az ott ért szellemi hatásoknak a jobb megértéséhez járul hozzá. Keszeg Anna (*Az idősebb Indig Ottó, B. Kokas Klára, Zsindelyné Tüdős Klára és Keleti Márton*, 285–294.) Indig Ottó, *A torockói menyasszony* című vígjátékának kapcsolati hálón végigkövethető útját és a műhöz különböző formában kapcsolódó személyek és művészeti produktumok (vígjáték, film, operett) viszonyrendszerét mutatja be. A vígjáték recepciójához további adatokkal szolgál Keszeg Anna *A holdbéli völgy képzelete* (Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2015.) című kötete.

Németh Zoltán (*A Kalligram-sztori. Hálózatelmélet, regionalitás, kánon*, 337–346.) a szoros értelemben vett hálózattudomány eredményeit használja fel, amikor arra tesz kísérletet, hogy a Kalligram kiadó mint hálózat kifejlődését, kapcsolatrendszerét, alrendszereit feltérképezze. A szuperorganizmusként aposztrofált Kalligram a Barabási Albert-László és munkatársai által feltárt és definiált skálafüggetlen hálózatok tulajdonságait hordozza magán: jellemzője például a preferenciális kapcsolódás, azaz a hálózathoz egy újonnan csatlakozó pont azt a csomópontot részesíti előnyben, amely már számos kapcsolattal rendelkezik; fontos tulajdonsága a kisvilágság, vagyis olyan alhálózatok alkotják, amelyeket sok kapcsolattal rendelkező csomópontok kötnek össze. A Kalligram bővülésére jellemző, hogy a hozzá új

pontként csatlakozó szerzők a saját addigi kapcsolathálójukat (személyes kapcsolatok, intézményi háttér) is viszik magukkal.

Négy tanulmány maradt hátra, amelyek bár kapcsolódnak a fenti csoportokhoz, témaválasztásuk alapján nehezen sorolhatók bármelyikbe is: adatbázis a kapcsolatháló kutatásának szolgálatában, családtörténet mint karriertörténet, írócsoportok kávéházi háttére és egy fiktív karriertörténet elemzése. Maczelka Csaba az *Inscriptiones Alborum Amicorum* (IAA) adatbázis munkatársa tanulmányában (*Angol szerzők idézettsége peregrinációs albumaikban*, 41–54.) amellett, hogy fölülvizsgálja mindazt, amit eddig John Owen költeményeinek magyarországi recepciójáról tudtunk, azt is bemutatja, hogyan alkalmazható a Magyarországon hiánypótló adatbázis a hungarikakutatásban, illetve nagyszerű példát nyújt arra, hogy a peregrinus emlékkönyvek, az album amicorumok mennyire használható forrásai az értelmiségi kapcsolathálóknak.

Egyed Emese (*Apák és fiúk a széki gróf Teleki családban. 1700–1841*, 79–96.) egy speciális csoport, azaz egy család, a széki gróf Telekiek karrierlehetőségeit vizsgálja az 1700 és 1841 közötti időszakban. A figyelemmel kísért apákra és fiú utódokra egyaránt jellemző az igény a magas fokú műveltség elsajátítására. Ennek a hazai kollégiumi iskoláztatás mellett két útját választották: magántanítókat alkalmaztak, illetve külföldi tanulmányutakon vettek részt. Bár az írásban nem fordul elő a kifejezés, a szuperorganizmusként is értelmezhető nemesi nagycsalád meghatározónak bizonyul mind a gyermekkorban, mind a tanulmányi évek alatt, mind a családalapítás és a karrierépítés életszakaszaiban.

Saly Noémi tanulmánya (*Mit ültök a kávéházban? Írók, irodalom, szerkesztőségek az előző századforduló Budapestjének kávévilágában*, 213–230.) pedig azokat a kávéházakat, azaz kapcsolódási csomópontokat sorolja fel, amelyek fontos találkozási helyet jelentettek a 19–20. század fordulóján az irodalmi közéletben. A személyi feltételek, az infrastruktúra, a felszereltség és az elhelyezkedés mind szerepet játszanak abban, hogy egy kávéház a főváros szórakozóhely-hálózatában irodalmi csomóponttá fejlődjön. Ugyanakkor a kávéházak hálózata korántsem tekinthető statikusnak. Sokkal inkább egy olyan dinamikus rendszer, amelynek csomópontjai folyamatos átalakulásban vannak.

Hajdu Péter (*Egy majdnem-karrier-történet. Bródy Sándor: A nap lovagja*, 167–174.) *A nap lovagja* című fiktív újságírói karriertörténetet veti egybe Maupassant *A szépfiú* című regényével. A két regény különböző háttére, a magyar és a francia társadalom jellege is az oka, hogy Bródy Sándor regényének főhőse, Asztalos Aurél egészen máshogy futja be újságírói pályáját, mint a szintén alacsony sorból származó, kezdetben huszadrangú lapoknál újságíróskodó George Duroy.

A tanulmányok ezen a némiképp önkényes csoportosítása mellett számos más kapcsolódási pontot fedezhetünk fel, melyekből itt csak a hálózatok egyik legnyilvánvalóbb tulajdonságának, az egymásba ágyazottságnak bizonyítására emelek ki néhányat: a kötetben szerepel Kazinczy és Kalmár; Kazinczy a *Pályám emlékezetében* emléket állít a külön Kalmárok (I. könyv, II. szak, 25.). Míg Kalmár magát protestáns teológusnak és filológusnak nevezte, Kecskeméti Gábor és Biró Annamária tanulmánya érinti a klasszika filológia tudományát; több írás törekszik interdiszciplináris megközelítésre; míg K. Horváth Zsolt és Biró Annamária hivatkozik is az elsődleges kontextus fogalmára, szinte minden írás használja azt; K. Horváth Zsolt központi szerepet szán Goethe *Vonzások és választások* című regényének, Kecskeméti Gábor tanulmánya végén céloz rá, valójában a csoportképző mechanizmusok és a hálózatok vizsgálatának az egyik legelső „alpműve”.

Immár a könyvismertetés végéhez közeledve, miután a bemutatott kötetet többször is módomban állt elolvasni, átgondolni, és az egyes résztémáknak néhol külön utánaolvasni, végül megállapítani, hogy a címben szereplő fogalmak úgy alkotják a kötet fő rendezőelvét, hogy mentükön a tanulmányok folyamatosan reflektálnak egymásra, egy szociológiai kísérlet jut eszembe, mégpedig az írócsoportosulások talán legismertebb, kortárs, szociológiai szempontú vizsgálata, amely Helmut K. Anheier és társai nevéhez köthető (H. K. Anheier–J. Gerhards–F. P. Romo, *Forms of Capital and Social Structure in Cultural Fields: Examining Bourdieu's Social Topography*, *American Journal of Sociology* 100(4), 1995, 859–903.). Anheier és társai Bourdieu tőkeelmélete alapján a gazdasági, társadalmi és kulturális tőke dominanciáját vizsgálták a Kölnben működő írók kérdőíves megkérdezésével. Kérdéseik alapvetően az írók kapcsolathálózatának feltérképezésére irányultak, ehhez négy kapcsolódási típust, az egymásról való tájékozottságot, az egymáshoz fűződő barátságot, az egymásnak nyújtott támogatást és az egymáshoz való lojalitást jártak körül. A körülbelül 155 író válaszait elemző kísérlet eredménye egy szűk hat főnyi kulturális elitet, egy körülbelül húsz író számláló, közvetlenül a kulturális elit alatti csoportot és egy öt fős szervezeti elitet mutatott, azaz az eredmény az úgynevezett mag-periféria szerkezet, melyben az írók népszerűségét nem gazdasági státuszuk, hanem reputációs rangjuk határozta meg. Másként fogalmazva a kísérlet a kulturális tőke dominanciájával zárult.

Anheierék kísérlete csak egy példa arra, hogy szinte végtelen azoknak az elméleteknek, kísérleteknek és módszereknek a száma, amelyeket az értelmiségiek vizsgálatába érdemes lehet bevonni. Természetesen bonyolult feladat, és számos hibázási lehetőséget rejt magában a különböző tudományterületek módszereinek kombinálása. Ugyanakkor az is látható, hogy új eredmények eléréséhez elengedhetetlen az új módszerek kipróbálása, amit az együttműködés,

a csapatmunka tehet könnyebbé. A Partiumi Keresztény Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszékének konferenciasorozata éppen ennek a csapatmunkának biztosít lehetőséget.